

KIBATEK'İN SES BAYRAĞI TÜRKÇE OLMALI*

Prof. Dr. İsmail PARLATIR

Son on yıldır, Türk dünyası, Türklük dünyası çok hareketli, çok hızlı bir değişim sürecine girdi. Bu değişim hem siyasî anlamda, hem coğrafî anlamda hem de sosyolojik anlamda nitelenebilir. Ancak ben buna “Temelde kültürel bir zenginleşme” demek istiyorum. Var olan ortak kültürün zenginleşmesi.

Bildiği üzere 1990'lı yılların başından itibaren eski Sovyetlerin siyasî yönden ayrılmaları ve her Türk Cumhuriyetinin ayrı ve bağımsız bir devlet olması kararı, Türk dünyasında yukarıda sözünü ettiğim değişim rüzgârının hızla esmesini sağladı.

Aslında bu, yüzyılların ötesinden sürüp gelen manevî bağların gün ışığına çıkmasını hızlandırmış oldu. Türk Cumhuriyetler ile özerk halkların Türklük düşüncesinde birleşmeleri ve kültürel birlik etrafında yoğunlaşmaları, Türk diline sahip çıkma gayreti içine girmeleri kıvançla izlediğimiz hareketler oldu ve olmaktadır.

Türkiye'den Kosova'ya, Kosova'dan Moldova'ya, oradan güneye Kıbrıs'a, Kıbrıs'tan Avrasya'nın en uzak beldesi Uygur yerine kadar Türk dilinin yarattığı eserler, bizim övünç kaynağımız olmuştur, olmalıdır da. Ben bunları Türkçenin zafer alıntıları olarak niteliyorum.

Nitekim geçmişten bugüne yüzyılların süzgecinden geçerek önemli şahsiyetler yetiştiren Türk dünyası edebiyatları bunun çarpıcı örneklerini vermiştir. Fazla uzağa gitmeye gerek yok; işte, içinde bulunduğumuz bu yerde, Ohri'de XV. yüzyılda yetişmiş bir Ahmedî, ünlü İskender-name'nin dil yazarı şair Ahmedî. Bizim eski Türkiye Türkçesi dil hazinelerimizden olan pek çok eser onun kaleminden çıkmıştır.

Aynı çağda, doğuda Çağatay dünyasının usta kalemi Ali Şir Nevayî, Muhakemetü'l-lugateyn ile Türk dilinin zenginliğini dünyaya duyuruyordu.

Anadolu sahasında Yunus Emre, Türkçenin ses bayrağını dalgalandırırken bir yüzyıl sonra Necatî ve onu izleyecek Fuzulî, Türk dilinin estetiğini motif motif, nakış nakış şiirleştiriyordu.

Bu çizgiyi içinde bulunduğumuz çağa kadar izleyebiliriz. Bu çizgide Manaslar, Korkut Atalar, Köroğlular, Karacaoğlanlar, İsmail Gaspralılar, Mahdum Kulular, Jambillar, Cengiz Aytmatovlar, Bahtiyar Vahapzade-ler, Özker Yaşınlar, Necati Zekeriyalar, Nazım Hikmetler, Yahya Kemaller'i bir film şeridi gibi izleyebiliriz.

Şimdi yeni bin yılın eşliğinde nedir beklentilerimiz? Biraz da bunun üzerinde durmak istiyorum.

Sanatçı olsun, bilim adamı olsun hayatını kaleminin ucuna adanmış bir insan, şüphesiz öncelikle anlaşılmalı, kendisini iyi anlatmayı ve dolayısıyla geniş çevreye ulaşmayı gaye edinmiştir.

Bir sanatçı veya bir yazar, önce kendi öz dünyasındaki duygularıyla, heyecanlarıyla, hayalleriyle, düşünceleriyle haşır neşirdir; onlarla yoğrulur ve kavrulur; onlarla bütünleşir ve özdeşleşir. Sonunda bu duygular, bu hayaller, bu düşünceler, bazen gönül süzgecinden geçerek olgunlaşan bazen aklın yol göstericiliğinden fıskıran birer eser olarak gün ışığına çıkar. Yazarın kaleminden dökülen bir eser, onun öz benliğinin bir parçasıdır. Onu yaratan güç, yani insanoğlu, yani sanatçı veya yazar, elbette onun üzerinde titreyecek, onu koruyacak, korutacak, onun yaşaması için her yola, her çareye başvuracaktır.

İşte yukarıda sözünü ettiğim bir yazarın anlaşılma kaygısı, kendisini anlatabilme kaygısı, geniş okuyucu kitlesine ulaşabilme kaygısı. Bu, hem başlangıçta bir kâbus, hem de başarısızlıkta; başarıda alabildiğine geniş bir yol ve engin bir ufuk. Ancak bunları sağlayacak iki önemli ve vazgeçilmez vasıta: dil ve yazı.

Burada bir noktayı da özellikle vurgulamak istiyorum. İki binli yıllara girerken Türk dünyasının sesini duyurabilmede sanatın, özellikle de edebiyatın önemli bir rol üstlenmesi gerekir inancındayım. Türk dünyasının

geniş coğrafyasında ortak duyguların, heyecanların, sevinçlerin dile gelmesinde ortak yazı dilinin veya konumuz çerçevesinde edebî dilin oluşturulması zarureti de kaçınılmaz bir gerçektir. Bu ortak dil elbette Türkçedir.

Bu arada dilimizin, yani Türkçenin bilimsel ölçütler çerçevesinde iki önemli özelliğinden öncelikle söz etmek istiyorum. Bu konuda hiç de duygusal olmaya gerek yok. Çünkü bilimsel çalışmalar ve araştırmaların sonuçlarına dayanarak konuşuyorum. Birincisi Türk dilinin en eski yazılı belgelere sahip bir kültür dili olduğu gerçeğidir. İkincisi ise bugün için bizi en çok birbirimize bağlayan ve bir iftihar vesilesi olan Türk dilinin dünyada en çok konuşulan beş dilden biri olmasıdır. UNESCO'nun 1980'li yıllarda yaptırdığı bir araştırmanın verilerine göre bu gerçekten, dünya dilleri arasındaki Türk dilinin ön sıralarda yer alması gerçeğinden söz ediyorum.

Bir dilin dünya üzerinde dağılımı, konuşulabilirlik, okunabilirlik ve yazılabilirlik özelliği, o dilin zenginliği konusunda vazgeçilmez bir ölçüdür. Ancak şunu da gözden uzak tutmamak gerekir ki böylesine kullanım alanı geniş ve yapı bakımından zengin dillerin lehçe ve ağız özelliklerini kendi bünyesinde bulundurması hatta muhafaza etmesi çok normaldir. Söz gelişi İngiliz dilinin Amerika'da Amerikanca diye adlandırılması gibi. Kullanım alanı geniş dillerde bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Aynı dil özelliğini kendi dilimizde de görmekteyiz. Bugün Türk dili doğuda Çin'den batıda Manş'a kadar uzanan geniş bir alanda hem konuşulmakta hem de yazılmaktadır. Bu geniş alan içinde var olan Türk dilinde bırakın lehçe özelliğini, hatta değil ama, ayrı bir dil özelliğini gösteren, farklı dil yapıları da söz konusudur. Türk dilinin bu zengin ve değişik yapısını burada size uzun uzun anlatacak değilim; bu konuyu dil bilginlerinin araştırmalarına bırakıyorum. Nitekim bu konudaki çalışmalar ve araştırmalar son zamanlarda oldukça hızlanmış ve gelişmiş durumdadır. Fakat buradan vermek istediğim mesaj, böylesine geniş bir kullanım sahasına sahip bir dilde eser vermek, her hâlde o eseri kaleme alan yazar için bir şans, hem de üstelik kendisini tanıtmaya, anlatmaya ve geniş okuyucu kitlesine ulaşma gayreti içinde olan bir yazar için ana dilinde bir avantaj olsa gerek.

Şimdi bu noktadan yani dilden yazıya geçmek istiyorum. "Dil ifadesini yazıda bulur" gerçeğinden hareket ederek Türk yazı dilinin önemine dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Konuşulan dil ile yazı dili özellikle "ortak yazı dili" farklılığı dil bilimcilerin kabul ettiği ortak bir konudur. Türk dünyasında "ortak yazı dili" konusu yeni değildir. Yani Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra ortaya atılmış bir konu değildir. Üstelik bu, tam tersine Sovyetler Birliğinin oluşumundan yani 1917 Bolşevik İhtilâlinde çok önceleri savunulmuş bir tez idi. Kıımlı Gaspıralı İsmail, 1883 yılında Bahçesaray'da Tercüman adlı bir gazete çıkarmaya başlamış ve bu gazetede, Rusya'da yaşayan Türklerin Türklük bilincinin uyanmasında büyük rol oynamıştı. İşte İsmail Gaspıralı daha o yıllardan başlayarak bir ortak yazı dili tezini ileriye sürmüştü; bu tezi de gazetenin başlığının altına koyduğu "Dilde, fikirde, işte birlik" öz deyişi ile pekiştirmişti.

Bu ortak yazı dili pek çok tartışmayı beraberinde getirmiş; fakat en büyük tartışma da ortak bir alfabenin tespiti konusunda yoğunlaşmıştır. Son birkaç yıldır Türk dünyasında yeniden canlı bir tartışmanın konusu olan ortak alfabe, ilkin 1926 yılının Mart ayında Bakû'de toplanan Birinci Türkoloji Kongresinde uzun uzun müzakere edilmiş ve sonunda Lâtin esasına dayalı bir alfabe sistemi kabul edilmişti. Oysa o tarihten önce gerek Orta Asya Türklerinde olsun, gerek Osmanlı Türklerinde olsun Arap alfabesi kullanılıyordu. Bakû Kongresinde kabul edilen Lâtin esasına dayalı alfabe sistemi yeni Türkiye cumhuriyetinde de aynı sorunu gündeme getirmiş ve özellikle M. Kemal Atatürk'ün direktifleri ile bizde de Lâtin esasına dayalı alfabe sistemi kabul edilmişti. Böylece Türk dünyasında büyük ölçüde yeniden yazıda birlik yolunda önemli bir adım atılmıştı. Ne var ki Stalin rejiminin baskısı sonucunda Sovyetler Birliğindeki Türkler, Kiril alfabesini kullanmak zorunda bırakılıyor. Böylece de yazıda birlik umutları iyiden iyiyeye sönmüş oluyordu.

Şimdi son yıllarda Sovyetler Birliğinin çözülmesi ve özellikle Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmaları elli yıl sonra "Yazıda birlik" fikrini yeniden gündeme getirmiş bulunmaktadır. Bu konuda gerek Türkiye üniversiteleri ile bilim kuruluşlarında gerekse Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde son yıllarda ciddi çalışmalar yürütülmüş ve yürütülmeye devam edilmektedir. Özellikle İstanbul'da Marmara Üniversitesinde gerçekleştirilen "Dünyada Türklük Araştırmaları ve Türkiye" ile "Çağdaş Türk Alfabeleri" konulu sempozyumlar yanında Kültür Bakanlığının yaptığı "Sürekli Türk Dili Kurultayı" hep bu konuları tartışmış ve bu toplantılarda olumlu kararlar alınmıştır.

Ben burada gene "alfabe birliği" konusunu bilim adamlarının araştırmalarına ve özellikle her cumhuriyetin sağduyu ile alacağı kararlara bırakarak şu kanaatimi dile getirmek istiyorum. Önce "alfabe birliği" sonra da "ortak yazı dili" şüphesiz bilim adamları yanında yazarlarımızı da yakından ilgilendiren bir konudur. Kendisini okutmak ve

tanıtmak isteyen bir yazarımızın elbette geniş okuyucu kitlesine ulaşmada, özellikle Türk dünyasına hitap edebilmede bu “alfabe birliği” ve “ortak yazı dili” fikrini geliştirmesi, olgunlaştırması, hatta ona sahip çıkması vazgeçilmez bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Elli yıl sonra önümüze gelen bir imkânı, hatta bu şansı iyi değerlendirmek zorundayız. Aslında ben bunun öyle kolay olacağını veya gerçekleşeceğini söylemek istemiyorum. Fakat önce bu konuya sahip çıkmalı, bunu başaracağımıza inanmalı, sonra yola çıkmalı. Bu yolda elli yıl kaybedilmişse bunu gerçekleştirmek için gerekirse elli yıl sabırla çalışalım. İnsanların hayatında elli yıl belki çok büyük bir zaman dilimi olarak görülebilir. Oysa milletlerin tarihinde bu zaman dilimi elli gün bile değildir. Onun için tarihî görevimizin bilincinde bu konuya sıkı sarılmak ve sağlam adımlar atmak zorundayız. Burada yükün en ağır olanı da biz bilim adamları ile yazarlara düşmektedir.

Bu düşünce çerçevesinde kurum ve kuruluşlarımızı da gayrete getirmeliyiz. Millî Eğitim ve Kültür Bakanlıkları olmak üzere kültür kurumlarımız, derneklerimiz de bu yolda kendi imkânlarını kullanmalı, Türkçenin konuşulduğu bütün coğrafyalarda ses bayrağı olarak dilimizin canlı ve akıcı olmasına hizmet etmeli, ortak dil birliği düşüncesinde birleşmelidirler.

Nitekim Türk Dil Kurumu bu konuda üzerine düşen görevi gücünün yettiğince yürütmektedir. Kibatek gibi kuruluşları da yürekten desteklemektedir.

Bu itibarla yeni bir oluşum ve kuruluş içinde olan Kibatek’i bu yoldaki çalışmalarını bakımından destekliyor ve yüreklendirmeyi bir görev biliyoruz. Yeter ki bu tür etkinlikler Türkçenin gücüne, zenginliğine, güzelliğine ve yaygınlaşmasına hizmet etsin.